TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM TP HỒ CHÍ MINH
TẠP CHÍ KHOA HỌC
ISSN: 1859-3100
KHOA HỌC TỰ NHIÊN VÀ CÔNG NGHỆ
Tập 14, Số 6 (2017): 165-171

HO CHI MINH CITY UNIVERSITY OF EDUCATION
JOURNAL OF SCIENCE
NATURAL SCIENCES AND TECHNOLOGY
Vol. 14, No. 6 (2017): 165-171

Email: tapchikhoahoc@hcmue.edu.vn; Website: http://tckh.hcmue.edu.vn

MỘT KẾT QUẢ HỘI TỤ NGHIỆM BỊ CHẶN CỦA HỆ TỰA GRADIENT BẬC HAI KHÔNG THUẦN NHẤT

Phạm Tiến Kha*
Khoa Toán – Tin học – Trường Đại học Sư phạm TP Hồ Chí Minh
Ngày Tòa soạn nhận được bài: 21-4-2017; ngày phản biện đánh giá: 22-5-2017; ngày chấp nhận đăng: 05-6-2017

TÓM TẮT

Trong bài viết này, chúng tôi sẽ nghiên cứu sự hội tụ của đạo hàm bậc nhất nghiệm bị chặn của phương trình $\ddot{u}(t)+\gamma(t)\dot{u}(t)+\nabla\phi(u(t))=g(t)$, *trong đó* ϕ *là hàm lồi bị chặn dưới và* $g\in L^1$. *Cụ thể, chúng tôi khẳng định rằng nếu* γ *bị chặn,* $\gamma\notin L^1$, $\gamma\in L^3$ *và* $\frac{\dot{\gamma}^2}{\gamma}\in L^1$ *thì* $\dot{u}(t)\to 0$ *khi* $t\to\infty$. *Đồng thời chúng tôi cũng đưa ra một số ví dụ thể hiện sự độc lập của điều kiện đủ này với điều kiện được nêu trong [1].*

Từ khóa: hệ tựa gradient, hệ số chống xóc, sự hội tụ.

ABSTRACT

The convergence of the first derivative of bounded solution of Gradient system

In this article, we study the convergence of the first derivative of bounded solution of the equation $\ddot{u}(t)+\gamma(t)\dot{u}(t)+\nabla\phi(u(t))=g(t)$, *where* ϕ *is a bounded below convex function and* $g\in L^1$. *In specific, we claim that if* γ *is bounded,* $\gamma\notin L^1$, $\gamma\in L^3$ *and* $\frac{\dot{\gamma}^2}{\gamma}\in L^1$, *then* $\dot{u}(t)\to 0$ *as* $t\to\infty$. *We also give some examples showing the independence between this sufficient condition and one given in [1].*

Keywords: gradient-like system, damping term, convergence.

1. Giới thiệu

Xét hệ tựa gradient bậc hai không thuần nhất, có dạng

$$\ddot{u}(t)+\gamma(t)\dot{u}(t)+\nabla\phi(u(t))=g(t), \tag{1}$$

trong đó $\phi:\mathbb{R}^n\to\mathbb{R}$, $g:\mathbb{R}^+\to\mathbb{R}^n$ và $\gamma:\mathbb{R}^+\to\mathbb{R}^+$ là các hàm thỏa hệ điều kiện sau:

i. ϕ thuộc C^1, lồi và bị chặn dưới.

ii. $\nabla\phi$ Lipschitz địa phương.

iii. $\gamma\in W^{1,1}_{\text{loc}}(\mathbb{R}^+,\mathbb{R}^+)$.

iv. $g\in L^1$.

* Email: *phamtienkha@gmail.com*

Dưới đây ta sẽ dùng kí hiệu L^p thay cho $L^p(0,\infty)$.

Trong [1], Jendoubi đã đưa ra định lí về một điều kiện đủ để $\dot{u}(t) \to 0$ khi $t \to \infty$ với u là một nghiệm bị chặn của (1), cụ thể như sau.

Định lí 1 **([1, Định lí 1.1]).**

Giả sử $\operatorname{argmin}\phi \neq \varnothing$, $\gamma \notin L^1(0,\infty)$ *và* $\dot{\gamma} \in L^1(0,\infty)$. *Nếu* u *là một nghiệm bị chặn của (1) thì*

$\dot{u}(t) \to 0$ *và* $\phi(u(t)) \to \min\phi$ *khi* $t \to \infty$.

Nhận xét rằng giả thiết $\gamma \notin L^1$ là quan trọng. Chẳng hạn, lấy $\phi(t) = \dfrac{1}{2}t^2$, $\gamma(t)= \dfrac{1}{t^2+1}$ và $g(t) = \dfrac{\cos t}{t^2+1}$. Xét phương trình

$$\ddot{u}(t) + \frac{1}{t^2+1}\dot{u}(t) + u(t) = \frac{\cos t}{t^2+1}.$$

Phương trình này có nghiệm $u(t) = \sin t$ bị chặn, tuy nhiên $\dot{u}(t) \not\to 0$ khi $t \to \infty$. Do đó chúng tôi tin rằng điều kiện $\gamma \notin L^1$ trong Định lí 1 là rất khó thay thế.

Trong quá trình khảo sát bài toán, chúng tôi phát hiện ra rằng có những lớp hàm γ không thỏa điều kiện $\dot{\gamma} \in L^1$ nhưng vẫn thu được kết quả hội tụ nghiệm của (1). Với ý tưởng này, chúng tôi đã đưa ra một điều kiện đủ độc lập với Định lí 1 để $\dot{u}(t) \to 0$ khi $t \to \infty$ với u là một nghiệm bị chặn của (1).

2. Kết quả chính

Trước hết, ta chứng minh một kết quả cơ bản và quan trọng đã được đề cập trong [1].

Mệnh đề 2.

Nếu u là một nghiệm của (1) thì $\dot{u} \in L^\infty$ và $\sqrt{\gamma}\dot{u} \in L^2$.

Chứng minh. Xét hàm số

$$J(t) = \frac{1}{2}\|\dot{u}(t)\|^2 + \phi(u(t)) - \inf\phi + 1.$$

Do $\phi(u(t)) - \inf\phi + 1 > 0, \forall t > 0$ nên $J(t) > \dfrac{1}{2}\|\dot{u}(t)\|^2$, suy ra $\|\dot{u}(t)\| \leq \sqrt{2J(t)}$. (2)

Vì u là nghiệm của (1) và thỏa (2) nên

$$\begin{aligned}\dot{J}(t) &= \langle \dot{u}(t), \ddot{u}(t) + \nabla\phi(u(t))\rangle \\ &= \langle \dot{u}(t), g(t) - \gamma(t)\dot{u}(t)\rangle \\ &\leq \langle \dot{u}(t), g(t)\rangle \leq \|\dot{u}(t)\| \cdot \|g(t)\| \\ &\leq \sqrt{2J(t)} \cdot \|g(t)\|.\end{aligned}$$

Do $J(t) > 0$ nên $\dfrac{\dot{J}(t)}{\sqrt{J(t)}} \leq \sqrt{2}\|g(t)\|$. Lấy tích phân hai vế trên $(0,t)$, suy ra

$$\sqrt{J(t)} \le \frac{1}{\sqrt{2}}\int_0^t \| g(s) \| \, ds + \sqrt{J(0)}.$$

Vì $g \in L^1$ nên $\sqrt{J(t)} \le M$ với $M = \frac{1}{\sqrt{2}}\int_0^\infty \| g(s) \| \, ds + \sqrt{J(0)}$. (3).

Từ (2) và (3), ta được $\| \dot{u}(t) \| \le M\sqrt{2}$. Vậy $\dot{u} \in L^\infty$.

Xét hàm năng lượng

$$E(t) = \frac{1}{2}\| \dot{u}(t) \|^2 + \phi(u(t)) - \inf \phi + \int_t^\infty \langle g(\tau), \dot{u}(\tau) \rangle d\tau . \quad (4)$$

Ta có E bị chặn dưới bởi $-\| u \|_{L^\infty} \| g \|_{L^1}$. Do $\frac{dE}{dt}(t) = -\gamma(t) \| \dot{u}(t) \|^2$ nên

$$\int_0^t \gamma(s) \| \dot{u}(s) \|^2 \, ds = E(0) - E(t) \le E(0) + \| \dot{u} \|_{L^\infty} \| g \|_{L^1} < \infty.$$

Vậy $\sqrt{\gamma} \| \dot{u} \| \in L^2$. □

Định lí 3.

Giả sử $\operatorname{argmin} \phi \ne \varnothing$ *và* γ *bị chặn,* $\gamma \notin L^1$, $\gamma \in L^3$ *và* $\frac{\dot{\gamma}^2}{\gamma} \in L^1$. *Nếu* u *là một nghiệm bị chặn của (1) thì*

$$\dot{u}(t) \to 0 \text{ và } \phi(u(t)) \to \min \phi \text{ khi } t \to \infty.$$

Chứng minh. Xét hàm năng lượng được xác định như (4). Ta có

$$\begin{aligned} \frac{dE}{dt}(t) &= \langle \ddot{u}(t) + \nabla \phi(u(t)) - g(t), \dot{u}(t) \rangle \\ &= -\gamma(t) \| \dot{u}(t) \|^2 \\ &\le 0. \end{aligned}$$

Suy ra E giảm. Hơn nữa, ta có

$$\left| \int_t^\infty \langle g(\tau), \dot{u}(\tau) \rangle d\tau \right| \le \left| \int_t^\infty \| g(\tau) \| \cdot \| \dot{u}(\tau) \| \, d\tau \right| \le \| \dot{u} \|_{L^\infty} \| g \|_{L^1} .$$

Do đó E bị chặn dưới bởi $-\| u \|_{L^\infty} \| g \|_{L^1}$. Vậy E có giới hạn hữu hạn E_∞ khi $t \to \infty$.

Mặt khác, ta cũng có

$$\left| \int_t^\infty \langle g(\tau), \dot{u}(\tau) \rangle d\tau \right| \le \| \dot{u} \|_{L^\infty} \left| \int_t^\infty \| g(\tau) \| \, d\tau \right| \to 0 \text{ khi } t \to \infty ,$$

nên E_∞ cũng là giới hạn khi $t \to \infty$ của hàm $\tilde{E}$ xác định bởi

$$\tilde{E}(t) = \frac{1}{2}\| \dot{u}(t) \|^2 + \phi(u(t)) - \inf \phi.$$

Như vậy để chứng minh định lí, ta chỉ cần chứng minh $E_\infty = 0$.

Lấy $v \in \operatorname{argmin} \phi$ và xét hàm

$$h(t) = \frac{1}{2} \| u(t) - v \|^2 .$$

Ta có

$$\ddot{h}(t) + \gamma(t)\dot{h}(t) = \| \dot{u}(t) \|^2 - \langle \nabla \phi(u(t)), u(t) - v \rangle + \langle g(t), u(t) - v \rangle.$$

Do ϕ là hàm lồi nên

$$\phi(v) \geq \phi(u(t)) + \langle \nabla \phi(u(t)), v - u(t) \rangle,$$

do đó

$$\begin{aligned} \ddot{h}(t) + \gamma(t)\dot{h}(t) &\leq \| \dot{u} \|^2 + \phi(v) - \phi(u(t)) + \langle g(t), u(t) - v \rangle \\ &\leq \frac{3}{2} \| \dot{u}(t) \|^2 - \tilde{E}(t) + (\| u \|_{L^\infty} + \| v \|) \| g(t) \| . \end{aligned}$$

Lấy $T > 0$. Nhân hai vế của bất đẳng thức trên với $\gamma(t)$ (do γ nhận giá trị dương nên bất đẳng thức giữ nguyên chiều) và lấy tích phân trên $[0, T]$, ta có

$$\int_0^T \gamma(t)\tilde{E}(t)dt \leq M_0 - \int_0^T \gamma(t)\ddot{h}(t)dt - \int_0^T \gamma^2(t)\dot{h}(t)dt$$

với

$$M_0 = \frac{3}{2}\int_0^\infty \gamma(t) \| \dot{u}(t) \|^2 dt + (\| u \|_{L^\infty} + \| v \|) \| g \|_{L^1} \sup_{t \geq 0} | \gamma(t) | .$$

Ta sẽ chứng minh tồn tại số $M > 0$ sao cho

$$\left| \int_0^T \gamma(t)\ddot{h}(t)dt \right| + \left| \int_0^T \gamma^2(t)\dot{h}(t)dt \right| \leq M.$$

Ta chỉ cần chứng minh từng số hạng trong tổng trên bị chặn bằng cách đánh giá từng tích phân.

- Theo công thức tích phân từng phần, ta có

$$\int_0^T \gamma(t)\ddot{h}(t)dt = \gamma(t)\dot{h}(t) \Big|_0^T - \int_0^T \dot{\gamma}(t)\dot{h}(t)dt.$$

Theo giả thiết thì γ bị chặn, đồng thời do $u, \dot{u}$ cũng bị chặn nên $\gamma(t)\dot{h}(t)$ bị chặn. Đồng thời

$$\begin{aligned} \left| \int_0^T \dot{\gamma}(t)\dot{h}(t)dt \right| &= \left| \int_0^T \frac{\dot{\gamma}(t)}{\sqrt{\gamma(t)}} \cdot \sqrt{\gamma(t)} \langle \dot{u}(t), u(t) - v \rangle dt \right| \\ &\leq \left(\int_0^T \frac{\dot{\gamma}^2(t)}{\gamma(t)} dt \right)^{\frac{1}{2}} \left(\int_0^T \gamma(t) \langle \dot{u}(t), u(t) - v \rangle^2 dt \right)^{\frac{1}{2}} \\ &\leq \left(\int_0^T \frac{\dot{\gamma}^2(t)}{\gamma(t)} dt \right)^{\frac{1}{2}} \left(\int_0^T \gamma(t) \| \dot{u}(t) \|^2 dt \right)^{\frac{1}{2}} \cdot \sqrt{\sup_{t \geq 0} (\| u(t) \| + \| v \|)}. \end{aligned}$$

Theo giả thiết thì $\frac{\dot{\gamma}^2}{\gamma} \in L^1$ và $\sqrt{\gamma}\dot{u} \in L^2$ nên từ đây suy ra $\left|\int_0^T \gamma(t)\ddot{h}(t)dt\right|$ bị chặn.

- Ta có

$$\begin{aligned}\left|\int_0^T \gamma^2(t)\dot{h}(t)dt\right| &= \left|\int_0^T \gamma^2(t)\langle \dot{u}(t), u(t)-v\rangle dt\right| \\ &= \left|\int_0^T \gamma(t)\sqrt{\gamma(t)}\cdot\sqrt{\gamma(t)}\dot{u}(t)(u(t)-v)dt\right| \\ &\le \left(\int_0^T \gamma^3(t)dt\right)^{\frac{1}{2}}\left(\int_0^T \gamma(t)\,\|\dot{u}(t)\|^2\,dt\right)^{\frac{1}{2}}\cdot\sqrt{\sup_{t\ge 0}(\|u(t)\|+\|v\|)}.\end{aligned}$$

Do $\gamma \in L^3$ và $\sqrt{\gamma}\dot{u} \in L^2$ nên suy ra $\left|\int_0^T \gamma^2(t)\dot{h}(t)dt\right|$ bị chặn.

Vậy

$$\int_0^T \gamma(t)\tilde{E}(t)dt \le M_0 + M.$$

Cho $T \to \infty$, suy ra $\int_0^\infty \gamma(t)\tilde{E}(t)dt < \infty$. Do $\tilde{E}(t) \ge 0$ với mọi $t \ge 0$ và $\lim_{t\to\infty}\tilde{E}(t) = E_\infty$ nên $E_\infty \ge 0$. Nếu $E_\infty > 0$ thì

$$\infty > \int_0^\infty \gamma(t)\tilde{E}(t)dt \ge E_\infty \int_0^\infty \gamma(t)dt,$$

điều này mâu thuẫn với giả thiết $\gamma \notin L^1$.

Vậy $E_\infty = 0$. Định lí được chứng minh hoàn toàn. □

3. Một số ví dụ

Tiếp theo, chúng tôi chỉ ra sự độc lập giữa kết quả trong Định lí 3 và Định lí 1 bằng một vài ví dụ. Cụ thể, chúng tôi đưa ra một lớp các hàm γ thỏa các giả thiết của Định lí 3 nhưng không thỏa giả thiết $\dot{\gamma} \in L^1$ của Định lí 1 và ngược lại.

Ta xét hàm $\gamma_0 : (0,\infty) \to (0,\infty)$ xác định như sau:

$$\gamma_0(t) = \frac{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1}{\sqrt{t+1}}, \forall t > 0.$$

Khi đó γ_0 thỏa mãn các tính chất sau:

i. $\lim_{t\to\infty}\gamma_0(t) = 0$;

ii. $\gamma_0 \in L^3$, $\gamma_0 \notin L^1$;

iii. $\dot{\gamma}_0 \notin L^1$, $\frac{\dot{\gamma}_0^2}{\gamma_0} \in L^1$.

Chứng minh. Các tính chất i), ii) có thể dễ dàng kiểm tra. Thật vậy,

$$\int_0^\infty |\gamma_0(t)|\,dt \geq \int_0^\infty \frac{1}{\sqrt{t+1}}dt = \infty.$$

Do đó $\gamma_0 \notin L^1$.

Ta chứng minh tính chất iii). Ta có

$$\dot{\gamma}_0(t) = \frac{5\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)}{8(t+1)^{7/8}} - \frac{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1}{2(t+1)^{3/2}}.$$

Ta chứng minh rằng

$$\frac{\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)}{(t+1)^{7/8}} \notin L^1.$$

Do $\left|\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)\right| \leq 1$ nên $\left|\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)\right| \geq \sin^2\left(2(t+1)^{5/8}\right) = \dfrac{1-\cos\left(4(t+1)^{5/8}\right)}{2}$, do đó

$$\int_0^\infty \frac{\left|\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)\right|}{(t+1)^{7/8}}dt \geq \int_0^\infty \frac{1-\cos\left(4(t+1)^{5/8}\right)}{2(t+1)^{7/8}}dt = \int_0^\infty \frac{1}{2(t+1)^{7/8}}dt - \int_0^\infty \frac{\cos\left(4(t+1)^{5/8}\right)}{2(t+1)^{7/8}}dt.$$

Tích phân $\displaystyle\int_0^\infty \frac{\cos\left(4(t+1)^{5/8}\right)}{2(t+1)^{7/8}}dt$ hội tụ theo tiêu chuẩn Dirichlet, còn tích phân $\displaystyle\int_0^\infty \frac{1}{2(t+1)^{7/8}}dt$ phân kì, do đó $\displaystyle\int_0^\infty \frac{\left|\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)\right|}{(t+1)^{7/8}}dt$ phân kì, tức là $\dfrac{\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)}{(t+1)^{7/8}} \notin L^1$.

Đồng thời, $\dfrac{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1}{2(t+1)^{3/2}} \in L^1$, do đó

$$\int_0^\infty |\dot{\gamma}_0(t)|\,dt \geq \int_0^\infty \frac{\left|\sin\left(2(t+1)^{5/8}\right)\right|}{(t+1)^{7/8}}dt - \int_0^\infty \frac{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1}{2(t+1)^{3/2}}dt = \infty.$$

Vậy $\dot{\gamma}_0 \notin L^1$.

Ngoài ra, dễ thấy

$$\frac{\dot{\gamma}_0^2(t)}{\gamma_0(t)} = \left(\frac{5\sin((t+1)^{5/8})\cos((t+1)^{5/8})}{4(t+1)^{7/8}} - \frac{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1}{2(t+1)^{3/2}}\right)^2 \frac{\sqrt{t+1}}{\sin^2\left((t+1)^{5/8}\right)+1} \in L^1.$$

Vậy ta đã chứng minh γ_0 thỏa cả ba điều kiện i), ii) và iii). Một cách tổng quát, lớp hàm

$$\Gamma_0 = \left\{\frac{\sin^2((t+1)^\alpha)+1}{(t+1)^\beta} : \frac{1}{3} < \beta < 1, \beta < \alpha < \frac{\beta+1}{2}\right\}$$

thỏa giả thiết của Định lí 3 nhưng không thỏa giả thiết của Định lí 1.

Ngược lại, ta cũng có thể chỉ ra lớp hàm

$$\Gamma_1 = \left\{ \frac{1}{(t+1)^\alpha} : 0 < \alpha < \frac{1}{3} \right\}$$

thỏa giả thiết của Định lí 1 nhưng không thỏa giả thiết của Định lí 3.

Ngoài ra, lớp hàm

$$\Gamma_2 = \left\{ \frac{1}{(t+1)^\alpha} : \frac{1}{3} < \alpha < 1 \right\}$$

thỏa giả thiết của cả Định lí 1 và Định lí 3.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Mohamed Ali Jendoubi, Ramzi May, "Asymptotics for a second-order differential equation with nonautonomous damping and an integrable source term," *Applicable Analysis 94 (2),* 2015, pp.436 – 444.

[2] Alain Haraux, Mohamed Ali Jendoubi, "On a second order dissipative ODE in Hilbert space with an integrable source term," *Acta Math. Sci,* 2012, pp.155 – 163.